

внутрішньої опори. Це не уникнення кризи, а здатність залишитися присутнім у ній і використати її як ресурс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилюк І., Предко В., Кислинська А. Психологічні особливості зв'язку життєстійкості та самооцінки особистості в складних життєвих ситуаціях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*, 2023. 2(18), С. 63–69.

2. Кузікова С. Б., Щербак Т. І. Психологічні особливості перебігу кризи середнього віку. *Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки*. 2020. № 2. С. 132-138.

3. Сердюк, Л.З., Купреєва, О.І. Особистісний ресурс життєстійкості студентів із соматичними захворюваннями. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ; Ніжин : ПП Лисенко, 2015. Том IX. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 7. С.311-317.

4. Чанчиков І. Самоставлення та емоційні переживання як чинник життєстійкості особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*, 2(12), 2020. С. 98–103.

5. Чиханцова О. А. Модель життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2017. 17 (5), С. 142-150.

6. Jaques E. Death and the Mid-LifeCrisis. *International Journal of Psychoanalysis*. 1965. № 46. P. 502–514.

7. Maddi S. R. Hardiness: The courage to grow from stresses. *Journal of Positive Psychology*. 2006. Vol. 1(3). P. 160–168.

СПЕЦИФІКА МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Ніконенко О.І.

Полтавський національний педагогічний університет

Проблема мотивації навчання є однією з центральних у педагогічній психології, оскільки і результат, і процес засвоєння знань значною мірою залежать від залученості до навчального процесу, зацікавленості особистості тих, хто навчається [2]. Експериментально було доведено [1], що позитивна професійна мотивація може виступати чинником компенсації недостатності спеціальних здібностей, а негативна мотивація не заповнюється навіть високим рівнем їхнього розвитку. На думку Р. Стернберга [13], який довгий час вивчав можливості прогнозування успіху в різних видах діяльності (навчальної, професійної) за допомогою тестів інтелекту, мотивація є кращим предиктором успіху, ніж інтелект.

Складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлюють багатовимірність у розумінні її сутності, природи, структури, а також функцій окремих мотивів. Як відзначає С.С. Занюк [7], значна кількість досліджень мотивації навчальної діяльності несе на собі відбиток недоліків у поглядах на мотивацію і мотив, які існують у психології. Під мотивом навчальної діяльності розуміють усі чинники, які зумовлюють вияви навчальної активності: мету, потреби, установки, почуття обов'язку, інтереси, тощо. У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного розуміння навчальної мотивації та класифікації навчальних мотивів.

А. Колчигіна [8] визначає навчальну мотивацію як окремий вид мотивації, що включено в діяльність навчання або навчальну діяльність. Як і для будь-якого іншого виду діяльності, навчальна мотивація визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників: освітньою системою, закладом освіти, де відбувається навчальна діяльність; особливостями організації освітнього процесу; особливостями суб'єктів навчальної діяльності (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія із соціальним

оточенням); суб'єктивними особливостями педагога і, передусім, системою його відношень до студента; специфікою навчальної дисципліни.

Навчально-професійна діяльність є полімотивованою [6]. Прийнято виділяти три види джерел активності: внутрішні, зовнішні й особистісні. До внутрішніх джерел навчальної мотивації відносять пізнавальні та соціальні потреби (прагнення до соціально схвалюваних дій і досягнень). Зовнішні джерела навчальної мотивації визначаються умовами життєдіяльності студента, до яких відносяться вимоги, очікування та можливості. До числа особистісних джерел належать інтереси, потреби, установки, ідеали, стереотипи, які обумовлюють прагнення самовдосконалення, самоствердження і самореалізації у навчальній та інших видах діяльності.

О.Боровик виділяє [3] такі групи мотивів:

1. соціальні (усвідомлення соціального значення учіння, розуміння особистісно-розвивального значення учіння, потреба в розвитку світогляду і розуміння навколишнього світу, тощо);

2. пізнавальні (інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, тощо);

3. особистісні (почуття власної гідності і честолюбство, прагнення користуватись авторитетом серед однолітків, наслідування референтних однокласників та одногрупників).

О. Макаревич [10] виділив такі мотиви навчання: соціальні (почуття обов'язку і відповідальність, усвідомлення соціальної значущості навчання, прагнення зайняти певну позицію в стосунках з оточуючими, отримати їхнє схвалення); пізнавальні (орієнтація на оволодіння новими знаннями, закономірностями, орієнтація на засвоєння засобів одержання знань); комунікативні (спілкування з однолітками, дорослими); мотиви саморегуляції (орієнтація на одержання додаткових знань і побудову спеціальної програми самовдосконалення).

Н.В. Нежданова [11] виходить із положення про те, що в основі навчальної мотивації лежать різного роду потреби, стосовно яких мотиви виконують експліцитну, репрезентативну функцію.

У цей час у психолого-педагогічній літературі стосовно мотивації навчання студентів розділяють поняття «навчальна мотивація» й «професійна мотивація». З одного боку, мотивація навчальної діяльності студентів не може прирівнюватися до шкільної навчальної мотивації, тому що до неї вже закладено професійну спрямованість. З іншого боку, професійна мотивація студентів ще не відповідає професійній мотивації фахівців, залучених у професійну діяльність. Щодо ефективності навчальної діяльності студентів, яку регулюють пізнавальні й професійні мотиви, існує три точки зору:

1) домінування професійних мотивів, які є зовнішніми відносно навчального процесу, призводить до зниження результатів у пізнанні;

2) професійні мотиви порівняно з пізнавальними інтенсивніше впливають на ефективність навчальної діяльності студентів, тому бажано, щоб професійні мотиви були провідними в ієрархії мотивів студентів;

3) пізнавальні й професійні мотиви в навчальній діяльності студентів тісно пов'язані один з одним і підвищують її продуктивність [5].

О. В. Войцеховська [4] під час вивчення мотивів навчання та їхньої зміни в процесі навчання студентів дійшла висновку, що мотиваційна готовність студентів є необхідним компонентом успішності професійної діяльності.

О.С. Кочарян [9] продовжив дослідження Б.І. Додонова, на матеріалі вивчення мотивації в оволодінні іноземною мовою у вузі виділили чотири мотиваційні орієнтації (на процес, результат, оцінку викладачем й уникнення неприємностей), які разом з іншими компонентами навчальної мотивації визначають напрям, зміст і результат навчальної діяльності. На їхню думку, особливості зв'язків між мотиваційними орієнтаціями дозволяють виділити їхні дві істотні характеристики: по-перше, стабільність зв'язків між орієнтаціями на процес і результат, з одного боку, і орієнтаціями на «оцінку викладачем» й

«уникнення неприємностей», з іншого, тобто відносну незалежність їх від умов навчання. По-друге, варіабельність зв'язків (за критерієм домінування й «питомою вагою») залежно від умов навчання, особливостей навчальної програми, тощо. Цими авторами встановлено позитивний зв'язок мотиваційних орієнтацій з навчальною успішністю студентів.

У дослідженнях М.А. Кузнецова показано, що позитивно на процес професійної підготовки впливають мотиви, які базуються на інтересі до професії, мотиви розвитку особистості й навчально-пізнавальні мотиви, негативно впливають просоціальні й інфантильні мотиви. Недостатній рівень професійної підготовки випускників вузів багато в чому детермінований порівняно невисоким рівнем мотивації студентів, основаної на інтересі до професії й розвитку особистості, що пов'язано з домінуванням мотивів, які акцентують увагу студентів на передбачуваних матеріальних і соціальних перевагах обраної професії [12].

Таким чином, на основі аналізу даних різних авторів можна зробити висновок стосовно ефективності різних за своєю природою мотиваційних витворів особистості у забезпеченні успішності навчально-професійної діяльності. Найпродуктивнішими є внутрішні мотиви, які відображують особистісний рівень регуляції навчальної діяльності (саморегуляції), та професійні мотиви, які виконують роль створення взаємозв'язку навчальної діяльності із майбутньою професійною діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бекіньова Л.Б. Теоретичні підходи до проблеми емоційної саморегуляції особистості. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://distance.dsu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid/Bekinova.pdf
2. Бех І. Д. Дві експериментально-виховні стратегії – два етапи розвитку педагогічної науки. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 3. С. 5 – 15.

3. Боровик О.В. Вікові особливості молоді зрілого юнацького віку та психологічні аспекти розвиток національної свідомості даної вікової категорії. *Психологічні науки*. 2010. № 54. С. 173 – 177.
4. Войцеховська О.В. Проблема формування навчально-професійної мотивації студентів вищого навчального закладу. *Молодий вчений*. 2018. №2 (54). С.63–66.
5. Гончарова Н.О. Загальна характеристика ранньої юності. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для педагогів вищих навчальних закладів / [Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна, В.Ф.Моргун та інші] ; за ред. К.В. Седих. Полтава: Аструя, 2018. С.43–79.
6. Дусавицький О. К. Особливості розвитку суб'єктів педагогічного процесу в розвивальній освіті (за матеріалами досліджень Харківської психологічної школи. *Психологія і особистість*. 2012. № 2.С. 81-92.
7. Занюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник. К.: Либідь, 2002. 304 с.
8. Колчигіна А. В. Мотивація досягнення: теоретико-методологічний аналіз. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. №1. С. 58–61.
9. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т, 2011. 40 с.
10. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості. *Соціальна психологія*. 2006. № 2 (16). С. 134–141.
11. Нежданова Н.В. Емпіричний аналіз динаміки мотивації майбутніх фахівців як важливої складової структури їх професійних якостей. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Серія: Психологія*. 2015. Т.20. Вип. 3 (37). Ч. 1 С. 71– 81.
12. Сердюк Л.З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців : системно-синергетичний підхід : монографія. Київ : Університет «Україна». 2012. 323 с.
13. Maslow A.N. Motivation and personality. New York, 1954. 405p.

14. Sternberg R. J. A triarchic theory of human intelligence. Behavioral and Brain Sciences. 1985. 8(2), 269-287.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Оби́фіст О.Є.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка*

obifistolena@gmail.com

Актуальність дослідження впливу соціальних мереж на розвиток девіантної поведінки підлітків обумовлена швидким зростанням використання інтернету серед молоді та збільшенням часу, проведеного в соціальних мережах. Це створює умови для розвитку негативних поведінкових моделей, таких як агресія, соціальна ізоляція, порушення соціальних норм та саморуйнівна поведінка. Враховуючи, що підлітки є найбільш вразливою категорією, що перебуває на етапі формування особистості, вивчення цих впливів набуває особливої значущості. Соціальні мережі, зокрема через анонімність та відсутність реальних наслідків, можуть сприяти формуванню девіантних тенденцій, що негативно впливає на психологічний розвиток молоді та її соціальну адаптацію.

Проблеми, пов'язані з девіантною поведінкою підлітків, привертають особливу увагу вчених та постійно розглядаються як у вітчизняних, так і зарубіжних наукових працях. У зарубіжній соціальній психології проблема девіантної поведінки розглядалася в рамках традиційних теоретичних орієнтацій: необіхевіористської (Н. Міллер, Д. Долард, А. Бандура), психоаналітичної (Т. Адорно, В. Шутц), когнітивістської (С. Аш, Д. Креч, Р. Крачфілд), інтеракціоністської (І. Гоффман, Т. Шибутані). Серед сучасних теорій девіантної поведінки зарубіжної соціальної психології варто відзначити концепцію соціальних відхилень Р. Харре та теорію поведінки добровільного ризику С.